

Háziállatok a természetért

A Nimfea Természetvédelmi Egyesület 2011-ben egy, az Európai Unió által finanszírozott LIFE+ program keretében egy modellprogram megvalósításához fogott Túrkeve határában. A program elnevezése önmagáért beszél: Pásztó-pusztai pannon szikes gyepek helyreállítása és megőrzése fenntartható gazdálkodási módszerekkel. Pásztó-pusztai egykoron Túrkeve közösségi legelője volt, folytonosan legeltetett jellegének kialakulásához a csordajárásként való használata is hozzájárult. Pusztai élőhelyként ezt az időszakot aposztrofálhatjuk Pásztó virágkoraként. A legelőt nemcsak a háziállatok népesítették be, hiszen a legelés és taposás által megdolgozott élőhely jellegzetes fajtái is otthonra találtak. A rendszerváltást követő időszak viszonyosságai azonban elvették Pásztó-pusztai igazi arcát. Megszűnt a legeltetés, a gyepek állapota romlásnak indult. Ezt a kedvezőtlen állapotot hivatott felszámolni a LIFE+ program, melynek legfontosabb eleme, hogy őshonos állatfajták borotválják újra simára Túrkeve e kitüntetett szereppel bíró legelőjét. A következőkben ezekkel a háziállatokkal ismerkedhetünk meg a Kedves Olvasók.

Rackajuh

Évszázadokon keresztül a magyar pásztorelet meghatározó juhajtása volt. Egyedülálló tulajdonsága a pödört szarv. A rackán kívül nem ismerünk ilyen szarvalakulást a világon, talán csak Kínában van hasonló fajta. Rendkívül edzett, igénytelen, hosszú élettartamú fajta. Nagy előnye, hogy gyér legelőn is tartható. Viszonylag jól tejelő és ízletes húsu. Gyapjútermelésének gazdasági jelentősége csekély, évente egyszer nyírják, és ez idő alatt a fűrtök akár 25-30 cm hosszúra is megnőhetnek. Két színváltozata ismert. A finom gyapjú népszerűvé válásával a finom gyapjas fajták háttérbe szorították a rackát.

Bivaly

A háziasított bivaly Kárpát-medencei megjelenését az avarok bivalytenyésztéséhez lehet kötni. A bivaly ezért a Kárpát-medencében több mint 1200 éve megtalálható. A bivaly rendkívül szívós, igénytelen állat, még a magyar szürke szarvasmarhánál is igénytelenebb, „honos” lakóhelyére jellemzően megesi a kákát, nádat és egyéb mocsári fűféléket is. Gümőkórral szemben nagyon ellenálló. Szilaj tartásban gond nélkül tartható. Marmagassága 150-180 cm

Rackajuhok

Shagya- arab, vagy más néven bábolnai- arab ló.

közötti, súlya 600-800 kg között jellemző. A szarvai sarló- vagy félholdszerűen irányulnak felfelé. Bőre vastag, jellemzően fekete, esetleg szürke színű, szőrzete ritkás, illetve a farán nem található meghatározható szőrzet, ezért a hideg-meleg viszonyosságaira érzékenyebb a marhánál. Ezzel szemben a borjú viszonylag dús fényes fekete szőrzettel látja meg a napvilágot. A növendék szőrzete általában vörösbarna árnyalatú. Nem ritka a homlokokon a fehér csillag, a lábvégeken a keselység vagy a fehér farok bojt. Gazdájához engedelmes és jóindulatú. Igavonó ereje másfélzere, mint egy szarvasmarháé, ezért gyakran használták különféle nehéz gazdasági munkákra. Húsfelhasználás

szempontjából hazánkban ma már nem jut jelentős szerephez. Teje fehér, jó ízű, vitamintartalma magasabb, mint bármely tehéntejé. 100 liter bivalytejből általában 20-25 kg sajtot szoktak készíteni – ilyen sajtok a cheddar, mozzarella és feta.

Shagya- arab, vagy más néven bábolnai- arab ló.

Bár nevéből az ember első hallásra nem gondolná, hogy kialakulása Magyarországhoz köthető, de mégis így van. A shagya – arab ló, magas genetikai értéket képviselő, veszélyeztetett magyar fajta, ezért fenntartása és állományvédelme fontos teendőként szerepel Magyarországon. A shagya arab

az 1789-ben alapított Bábolnai Ménes által kialakított fajta, mely nevét a Kehil-Siglavay törzsből származó, 1836-ban Bábolnára került Shagya nevű ménről kapta, melyet a fajta tulajdonképpen alapítójának tekintenek. A shagya arab tömegesebb, inkább „félvér” benyomást kelt, ennek ellenére nemes küllemét nem veszíti el. Az arab fajtacsoporton belül egy viszonylag nagyrámájú, tetszetős küllemű, nemes ló, amely hátszlóként vagy fogatlóként bárki számára használható, vérmérsékletében, teljesítőképességében kielégíti a szabadidő és lovassportban a táv- és a vadászlovaglásra alkalmas lóval szemben támasztott követelményeket. A fajta jellemzője az élénk vérmérséklet, a szelíd, jóindulatú természet, a tanulékony, könnyű kezelhetőség.

Furioso-North Star

Az 1785-ben alapított mezőhegyesi ménesben kitenyészett fajta, emiatt korábbi neve mezőhegyesi félvér. A fajta kialakulása 1841-től vette kezdetét. A fajta egyedei az ország legjobb igáslovak voltak, de hintólovakként is kitűnően beváltak, különösen a nehéz és hosszú utakon. Egyesek közülük, mint vadászlovak értek el szép sikereket, a katonaságnál pedig hátszlóként voltak keresettek. Népszerűségüket külön növelte, hogy erőteljes csontozatuk ellenére is finomságot és élénk vérmérsékletet mutattak. Hasznosíthatóságuk tehát sokoldalú, lévén nemes, tömeges angol félvérek. Legjelentősebb tenyésztete a Hód-Mezőgazda Rt. Aranyági Ménese és a bugaci Táltos Panzió ménese.

Magyar szürke szarvasmarha

A fajta évszázadokon át meghatározó volt a magyar állattartásban, és a magyar gazdák lábán hajtották Nyugat-Európa piacaira, Münchenbe, Nürnbergbe, Strassburgba és Velencébe is. A huszadik században a gépesítés fejlődésével magasabb tejhozamú, intenzívebb fajták kerültek a tenyésztés előterébe, és a magyar szürke válságba került, létszáma néhány évtized alatt drámaian lecsökkent. A magyar szürkemarha igen jól legelő típus. Kitaró és igénytelen. A téli időszakban is megél a legelőn, képes a hó alól legelni.

Magyar tarka szarvasmarha

Jóindulatú, igen jámbor jószág. A fajtát fajtaátalakító keresztezés útján kezdték létrehozni a magyar szürkemarha és a szimentáli tarka marha keresztezéséből. A magyar tarka szarvasmarha alapvetően szükséges a tájrehabilitációs programok céljaihoz, hiszen e fajta nem csak húshasznosítása miatt, hanem a tejtermékek helyi előállítása miatt is stratégiai szerepet játszik az élelmiszer-

Furioso-North Star

Magyar tarka szarvasmarha

Magyar szürke szarvasmarha

Magyar parlagi szamár

önrendelkezési elképzelések megvalósításában, ezért a cél állományának jelentős növelése.

Magyar parlagi szamár

A szamarat a szegények állatának tartották, és főként a juhászok használták málhás-igás és hátszlóként, de a régebbi statisztikai adatok szerint az állomány harmadát-felét a nagyobb földbirtokon tartották, ahol a majorsági belső szállításokat és

a juhászokat szolgálta ki. A szamár kiváló szociális beilleszkedő képessége miatt könnyen társítható más fajú állatokkal: lovakkal, kecskével, juhokkal. Tudatos tenyésztésével nagyon sokáig nem foglalkoztak, ez leginkább csak a két világháború között kezdődött el. Habár sokan buta állatként tartják számon, valójában kifejezetten intelligens állat. A jól idomított szamár még egy gyereknek is engedelmeskedik!

Színpompás tavaszi vizek

Bármennyire szeszélyes is az április, a megállíthatatlanul közeledő tavaszt még a telet idéző éjjeli fagyok vagy a barátságtalanul szürke nappalok sem tántorítják el. A böjti szelek tavaszi zsongást hoznak a pusztai vizekhez is. Ahol télen csak a sirályok fehér tollruhája vagy a tőkés récék kék szárnytükre jelentette a kevéske színfoltot a szürke gémekek és a libacsapatok szerénykedő öltözékei között, oda tavasz derekán megannyi megfáradt vándor érkezik, akik hivalkodó vagy éppen elegáns megjelenésükkel igazi színpalettává varázsolják a megújulást hozó nyüzsgéstől vidáman hullámzó tavaszi vizeket. A Herman Ottó Természetvédő Kör ezúttal azokat a színes, szemet gyönyörködtető récefajokat mutatja be, amelyek maradandó élménnyel ajándékozzák meg az őket megfigyelő természetjárókat.

Bőjti réce (*Anas querquedula*)

Bőjti réce (*Anas querquedula*)

Hazánkban rendszeres fészkelő faj. Az európai madarak elsősorban Nyugat-Afrikába vonulnak, ahonnan akár már február vége felé vissza is térnek. Nagyobb csapataira március első hetében lehet számítani, neve is a magyarországi érkezésére utal: a böjti szelek hozzák. Leginkább a vegetációban gazdag vizes élőhelyet kedveli: nedves gyepterületek, sekély növényzettel erősen benőtt állóvizek, vízállásos gabonaföldek, bager-és kubikgödrök. Nászrepülése április közepén figyelhető meg. A csörgő récével szemben ritkán képez nagyobb csapatokat, rendszerint egyesével, párban repül.

Kanalas réce (*Anas clypeata*)

A faj európai állománya csökkenő tendenciát mutat. Populációjának fogyatkozása az 1970-80-as években volt a legszámottevőbb mértékű Közép-Európában. Szerepel az Európai Unió Madárvédelmi Irányelvének II. és a Berni Egyezmény III. mellékletében, valamint a Bonni Egyezmény II. függelékében. Hazánkban a 18/2008. (VI. 19.) KvVM. rendelet hatálya lépése óta védett, 2012. óta pedig a fokozottan védett fajok közé tartozik, természetvédelmi értéke 100 000 Ft. A böjti réce állományait mind a fészkelő, mind pedig a teletöltő helyek az élőhelyek romlása, eltűnése veszélyezteti a legkomolyabb mértékben. Ezzel összefüggésben a klímaváltozás is negatívan hat a fajra. Egyes országokban a túlzott vadászati hasznosítás is felelőssé tehető a populációk fogyatkozásáért.

Csörgő réce (*Anas crecca*)

A legkisebb termetű európai úszóréce, népiesen fecskerécének is nevezik. 2012. október 1-től természetvédelmi oltalom alá helyezték a fajt, természetvédelmi értéke 50 000 Ft. Magyarországi tartózkodásuk idején nagyobb csapatokba állnak, melyeket meszsziről is hamar meg lehet ismerni a madarak akrobatikus repülés technikájáról.

Kanalas réce (*Anas clypeata*)

Könnyedén felismerhető, jellegzetes récefajunk, melynél még a tojó is azonosítása sem okoz nehézséget. Jelentősebb mennyiségben a kora tavaszi és az őszi időszakban fordul elő Magyarországon. Teletöltőterületei Kelet-Afrikában és a Földközi-tenger térségében találhatóak. Enyhe teleken nem vonul el. A vonuló egyedek már februárban elérhetik hazánkat, tavaszi vonulása azonban márci-

usban a legintenzívebb. Hazánkban csupán néhány száz pár költ, őszi vonulása során azonban számuk több ezerre duzzadhat. Fiókaneveléshez a sűrűbb növényzetű vizeket részesíti előnyben, ezért nyáron nehezebben figyelhető meg. Vonulás során gyakran vegyülhet más récefajokkal. Elsősorban sekély, dús növényzetű vizes élőhelyeken fordul elő. Az úszórécék közül a kanalas réce rendelkezik a legkifinomultabb filtrációs rendszerrel. Csőrét a vízben jobbra-balra mozgatva szűri ki táplálékát, eközben a vízszamaradó vizet kipréseli. 1990-2000 között több európai országban jelentősen csökkent a kanalas récék egyedszáma. Szerepel az Európai Unió Madárvédelmi Irányelvének II. mellékletében, a Bonni és a Berni Egyezményben is. Védett faj, természetvédelmi értéke 50 000 Ft.

Nyíl farkú réce (*Anas acuta*)

Hazánkban kisszámú fészkelő, ám gyakori átvonuló. Egyes példányaival az enyhe telek alkalmával is lehet találkozni. Évente csupán 40-50 pár kezd fészkelésbe itthon, legnagyobb csapatai február-márciusban és október-novemberben láthatóak szikes tavakon, elöntéseken és halastavakon. Testtartása, mozgása a hattyúra emlékeztet. Röpte gyors, alig hallható. A faj teljes állománya enyhe csökkenést mutat, ám magyarországi költőállománya az elmúlt 20 év során közel felére csökkent. Hazánkban védett, természetvédelmi értéke 50 000 Ft.

Fütyülő réce (*Anas penelope*)

Gyakori őszi és tavaszi átvonuló, nagyobb, akár több ezer példányt számláló csapatait ezekben az időszakokban lehet Magyarországon, elsősorban az Alföldön látni. Európában csupán az északi mérsékelt övi és tundrai éghajlaton fészkel, ez az állomány a kontinens nyugati és délnyugati térségé-

ben tölti a telet. A gácsérok által adott hang az emberi fütyülésre hasonlít, innen kapta nevét. A szárazföldön közelebbi rokonaitól könnyedén megkülönböztethető könnyed gyors járásáról. Röpte fürge, szinte zajtalan. Hazánkban védett, természetvédelmi értéke 50 000 Ft.

Barátréce (*Aythya ferina*)

Hazánkban gyakori fészkelő, de jelentős az átvonuló madarak száma is. Már a hóolvadást követően megérkeznek az első példányok. Több ezres csapatait márciusban és októberben lehet megfigyelni. Országszerte általánosan elterjedt faj, legfontosabb élőhelyei az alföldi halastavak. Fészkeléshez az

Barátréce (*Aythya ferina*)

Üstökös réce (*Netta rufina*)

Tavasszal és ősszel rendszeresen átvonul hazánkban, a Kárpát-medencében az elmúlt három évtizedben pedig rendszeres fészkelővé vált, amely a faj kelet felé irányuló terjeszkedésének köszönhető. Párvalasztás idején a gácsérok fejtoilaik felmeresztésével, magasba nyújtott fejjel udvarolnak, de akár a vízből felcsipett növényekkel a csőrükben is udvarolhatnak választottjuknak. Táplálékszerző viselkedése egyaránt magában hordozza az úszórécék és a bukórécék jellemvonásait. Hazánkban védett, természetvédelmi értéke 50 000 Ft.

olyan állóvizeket választja, amelyeken még nem dominál a növényzet. Európai állománya csökkenő tendenciát mutat. 2008-ban kapta meg a természetvédelmi oltalmat, amelyet egyrészt állományainak fogyatkozása, másrészt pedig a fokozottan védett cigányréccével való összetéveszthetősége eredményezett. Ráadásul e két faj hasonló élőhelyeket részesít előnyben. A barátréce természetvédelmi értéke 50 000 Ft.